

Regotet. Dec. 30.

LUNDS UNIVERSITETS

FOLKMINNESARKIV

1589

1589

28
/ 1

Hvarj pipis kängorna restes först
 hastare ned, för att den nödvän-
 diga besträngningen skulle åstadkommas.
 Så länge ned, så att det blev
 som en kägla. [Pigan förlades
 på den rida om pipkublen, som
 låg öfver pipfärsbacken till, om
 hatten låg i en riktning] Sedan
 inrestes ned en full längd. I
 böjan måste man vara mycket
 försiktig med att resa lika mycket
 på alla ridar, annars "kunne en
 vise ibland myla" eller "han
 kunde vrida sig, som sig", vilket
 inte var troligt. Alltid måste
 man se efter, att man riktade
 kublarna öfver stängen med häst
 namn ~~och~~ ^{och} ~~från~~ ^{från}.
 När man sett in så mycket

(29/12)

82
1992

man skulle ha i milan, mättes den
mycket på veden runt om i famnar.
Fallen hade man en mila över
17 famnar, mest 14 à 15 och 8.5 m.
därunder.

Na högs milan ^{veden} något närm
jämn ovanpå, och "kulleven" [kulle-
veden] sålades. Dessa var $\frac{1}{3}$ av
den vanliga kulevedens längd och
man köpte sålgs den vid fjoran
och utförde ute vid fjorven
mellan "kulle-ven" och ^{den} vanliga
kuleveden kallades "skärra".
"Fän små-ve di myla".

d. v. s. smalare stänges något
längre än vanlig kuleved ställes
runt om, ^(d. v. s. något längre från midsidan) så att de vid morken
stods en fot ifrån milan, varför
ett tunnrum här bildades runt om.
mellan småveden och fjoran milan

Det var för att behållningen skulle
gå bra, som "små-ne" ställdes
dit, ty det blev lite luft kvar
innanför den.

"Gätkorset di myla." Grombare
högs från brungstämde granar,
varmed milan helt och hållet
föskites. "Nu va myla grön"

Nu präjödles styklett. "Di
stykke myla." Fäist kastades
stykke upp i en ring på kullen
vilket utreddes över hela kullen
på stykbladets ridorna med söjan
nere vid marken. Omkring ett
kvartel tack skulle styklett
påläggas, något femmare på
kullen än på ridorna. "Inga
stämter eller andra sammantida
ämnen finns finnas bland det

nytt

stygls nam lades på, ty det skulle
hindra all luft att komma in i
milan och därför vara mycket
fast

Redan innan man styglat
kullen, hade man "laggt ut fyllden"
kring och över pipans öppning.
Några kullar av l^öalns längd lades
ut i fyrkant och täcktes helt med
torv men i tvärför del på med mörta
granar var nämligen att ha på
fyllden. Den täcktes den med stygl
utan ^{precis} mitt över pipan där några
kvistar lades. När milan var svart, var
den färdig. Om milan var
fin branta sattes ^{en} i ^{en} lock
"l^öalk" runt om, ^{med} ^{en} nam
sattes fast i marken stödda
"l^öalkstänger". Rät man att ha

milan va "flä" [kängsluttande], att
inte några sidoblock behövdes,
ty det var bara ett bevis att
ha bring milan.

För att komma utifrån och med
på milan lade man ut "e myl-
trappre", en gräs stöck med in-
byggna trappsteg samt upprättte
vid sidan av den "e le-stäng"

[ledstäng] att hålla sig i.

Wälthojan.

En liten koja ["kälkäje"] att
bo i under källarens gång, up-
byggdes vid sidan av milan eg-
allt för nära gård vid en stes-
sten till skydd för blästen. En
gjord utskärades och röstades

"jämni" varsefles "händer" med en lag
 skarssten upphäides av stenköllan.
 Skarsstenen köllades med smärten
 och sand. "Yaggarna" restes av
 stänges, "vunda" ["hinstinge"] eller
 klennona. Ginge stängarna alldoles
 i hvar därlighe upphärom "e stult-
 kroje", som väl stod sig länge
 men gav minde uttygime. "Vilte
 man ha staise plats inlades en
 mindre kull till krostyros eller
 f. o. m. hel panel till tak. "Yaggorn
 fäsktes med massa och stykt.
 Om ävis inattes på sidan och
 inuti upplades av stöckas och
 bars tvorne kvittras till väng-
 plattes. Om smal gång blev det
 på mellan vängarna. Om hylle
 rättes upp att ha kushällstaber

hä, och krukbojan var färdig
gådarna bojan var jag med och bodde
i tröskarna 1914 och 15 omkr. 3 veckor
var gång. Det gick bra att elda
varmt, ja iland blev det för
varmt, ehuru vännen gick ut
fört igen trots den stenhäll,
som vi hade till upfäll över
morsstenen. Jag förestod kuskallet,
kokade kaffe och potatis ["jättna"]
steekte fläsk o. s. v. Mången gång
hade vi möjet att se andra som
kulade i mejden bising var "kaffe-
gutter". Det gick bra att svara
bojan om mätterna, om man inte
allt för mycket fäste sig vid de
måttor, som sprungs över en eller
masslade under nängarna. Allt
gick bra, och det var ett friskt

vis i den tygsta roogen långt borta
från människobesvärigen ^{da} kom de
in. Det var, medan vi kälade i

Blektaps rog, Bisinge saken, jag
var med. Under den tiden berättade
roogarebetaren Slav Johan Larsson,
som bodde ett stycke från milarna,
de säger, som ät införda i min
hänling för 1988.

Milan tändes.

På en fredag arrågs det vara
ba att tända milan, "för då va
en fredliger da. "Då" mot varans-
dagen inte lämplig, "för då va en
ämnens [and] da". "Helst skulle man
tända medelst medfärdas skäl
["tänne-käl"] Uppre på milan

Kull lände man en lna högg
kal och löf dem glödgga sig
riktigt. Ja öste man med en
del stända kal förint i pipan och
sen efter med de, som det var
elod i. Därför plaskades med
småhuggen torr ved, så att pi-
pan blev nästan full. Att tända
med enbart ved var svårt, ty
om än den brann, när den östes
med, så stochnade den i ruman
den kom med till botten av
pipan. Men i kolen höll sig elden
kvar. Pipan fick nu stå öppen,
så att det som släppts ned gick
bortina utifrån, varefter mer kal och
ved plaskades i. Ja eldades i
pipan under två dagar. Det var,
för att risket i botten skulle

kunna torkas lite, så att milan &
 skulle bätte "ta", [fatta eld], &
 botten redan. Fäist på andra &
 eller tredje dagen fick milan "ta",
 på allvar. Det borde bli eld så
 väl; botten nam; kullen, men
 den renare skulle tjuga hela fäist.
 Om elden "släppte" d. v. r. adsknade
 i botten, så att "myla satte sig",
 bätten", var det farligt att han
 kunde nå. "Vilde elden däremot
 ej gå upp i kullen så var det
 "te dra på där" d. v. r. stiska upp
 draghål, ja, t. o. m. göra hål, &
 stycket på kullen, om elden var
 avai "te få öppn". Nu hade "fyllen"
 övers pipans öppning lagts igen
 och körti med stycke. Vid milans
 fot hade under tiden varit en

vid maten på vissa öständer
stuckits ut "fothål" [fothål],
för att det skulle bli drag där.

Milan balar.

De första dygnen brände elden
vintern rätt mycket mer i milan
värml; tårten som i kullen.

Däru blev det famnsm, och detta
måtte fylles; ty annars blann
hela milan ut. Flera gånger
höde dag och natt måtte fylles
över pyran. Fagas ut och med
en lång skång ["fyllerstanga"] under
siktet, hur elden gått i milan.
I kölet nedglockades mig fyll-
ned, och fylles siktet åter.

Om nu elden flyttade sig åt

visst håll, fick fylles och så flyttas
däråt. Då raderes "ellen gå i se pipra."

För att det nu även skulle koka
åt andra håll, stack man upp
draghål i milans skars [mellan
hullen och den långa redens] "stack
i öppna i skarsa", med flera hål
åt det håll, som den ej ville
koka. Denna rikning flyttades
sen nedåt, vartefter kolningen
fortgick. När det kom till nötk
us hålen, var det kokat innanför.
Närns var nöken grågul eller
grå. I "hålens" stängdes åt det håll
elden ville gå ^(var mycket) och fler hål togs
upp åt motsatta håll, allt, av-
sikt att få hela milan kokad, så
att ej trändes lämades här och var.
Under dessa första dagar

var det farligt för, att milarna
kunde "slå" [slå], och kolarna
måste passera dem både dag och
natt. Det är gaser inne i milan,
som söka sig ut, och detta
kan ske så våldsamt, att
styklet slås av, så att veden
ligger kvar eller veltas ur sitt
läge på någon punkt. Därav
kan elden i milan slås åt ett
håll för mycket eller åt flera
håll, varav följer ojämn kol-
ning, och milan kan brinna
upph om styklet ramlar av
på större ytor, så att luft
kvarnar till. Där för måste
styklet ätas ännu på, så milan
blir tät igen. Men när den för
slås, får den ej tätas för ~~fast~~
hårtigt,

ky då nås kan igen, utan "ho ska
 amnes [andars] ut" riktigt först samt
 döpa försiktigt köts. Milan kunde
 nå flera gånger och var iltland nå
 änklig, "att ho slog igen", bara man
 slog till lite med en skovel utanpå
 gärskilt när en fick lägga igen
 fylLEN, var det förligt. "När söken
 skall ^{vär} varm ulltögen* ut för myla,
 när en fick lägga igen fylLEN, var
 myla spik" — Milan slog inte mer,
 när all veden blivit varm ^{ändå}
 med i foten. Därför hade kalaren
 alltid en primme ^{imittichen} ~~stelan~~ av milan
 för att undersöka, hur ^{rost} varmen gick.
 När varmen gått, botten kunde

* ulltögen = små kottar av ull, som ^{uttrycks} gjordes
~~genom~~ att ullen kardades, innan den spams.

kalaren dia en lättande veck,
ty hade inte milan slagit dia, vi
var nu den rishen förti. Om vi
faren kalare kunde ~~inte~~ sköta
milan så, att hon ej alls slog, men
ynge sådana ^{kunde} ~~trängde~~ den att så
genom eget förvärlan de mängen
gang.

Sen de tre eller fyra dagar,
som så- jussiden varade, gått,
så kalade milan jämnare och
lugnare. Men även om den ej
slagit elden i ett mitt håll,
så gick denna ända i ett håll,
och fyllem fick flyttas undan för
undan med i t. Där tvändes mera
med uppr, och milan föll ihop
och blev mera platt. För att
det skulle kala även på andra

sällan, var det att stika upp
 skagghål därät. När elden och
 fyllem var mer vid marken på
~~ett~~ håll sådes att "ellen göttnes"
 eller "ellen gött ut" eller "myla gött
 ut" Där gräddes ett ställe håll i
 stycket. Det var att "ta ut ellen".

Stranternas tvålades och fatades med
 omsorg, "omnäs kunnne ellen bli te
 tvärelle [tvärelen], såmi kunnne
 springe i bering ^{inne} myla i tvänne
 renna [vandan]. Där kunde mycket
 förstås, likam även när ellen
 från tvänan gött åt flera håll eller
 slagits dit. Där kunde det tvänna
 hål och "ni-fylle" [vids-fyllas]
 fingr läggas in: *ni kunnna förta*

detta minskades avsevärt den mängd

kal, som erhöles ur milan. Det
var alltså läst, om elden från
kången gick ut ett hål, ej för fast
gick ur pipan, ej för fast gick ut,
så att man fick fylla så till
sam möjligt. Erfarna kalare för-
stoda även att leda milan så.

När milan "gått ut" på en
kant kalade den i regel ned
även på andra håll rätt snart.

På den ej gick i vathen, blev
det "bränder" [bränder] ^{och} bränder som
var orolade.

Allt efter som bränningen
fortgick, hade milan skulbrats
till, så att stycket blev löst,
och milan hade fallit ihop mycket
och blivit mer plattad. Geniskt
med den nämne ved, som nämna

(or "bestad")

stai till trads, gallerstrog, till re-
nillalet stytligt minde gatt in
fjörda även gänsse tår med rost
kolad.

Då nu elden gått i botten, &
var hollningen sket. Faten ut -
gräddes. Mindre ändrar av "amma-ven"
hade inte skinnat kola ut. Dera
togas ut och kallades "kaj-tasse",
emellan de var på två att elda
i kajan med.

Den minsta tid en mila kolade
på, var två veckor, men ^{rest av tiden} mest ^{rest av tiden} bestående
större delen och även något längre
~~större delen~~ ~~rest av tiden~~ ~~större delen~~
hollningen var sket.

Milan släskes

Stolen lags nu och glödde inne

i milan, och det gällde att få
dem att släckas, ty annars skulle
det snart föras här i stykket,
luft komma till och alla hela
skinnas ut.
Flera metoder finnas. Den,
~~Nedan beskrivna~~ ^{för släckning av mil,}
~~den sags var med om, är den som~~
mest användes i dessa trakter.

Först jämnades milan, och
stycke påfördes, då det var tunt
eller genomskuret. Först på
kullen kunde nämligen genom den
våldiga hetan stycket rent bli
till "elmörje" på stora fläckar.
Då kullbrades hela milan, på
den vart fäst, och påmmande
^{namn} ~~trösk~~ ^{trösk} sågsades bort. Sedan
böjades man nere vid marken
och höfödde ett tunnare lager

vätt ställt öfver hela milan, som var
 påskades igen. Nu framfördes
 vatten i ~~flödet~~ ^{gårdar i midtern runt om} ~~vid milan~~
 fast på ~~skilda ställen~~, vilket
 vatten stänktes på stället med
 "stänkspöje" med långt skaft.
 På klubbades milan omhugen, påskades
 [ty genom vätningen hade en del
 trösklar och rådot kommit upp, och
 dessa måste avlägnas] och klubbades
 med en "myklapji" [ett tvärl med
 en smett insatt stäke som skaft]
 Under ett par följande dagar uppt-
 rekas vätningen tid efter annan
 på påfördes öfver ett tunt lager
 fin sand, som sådant var att till-
 gå. Någon gång trändes vatten ned
 i toppen av milan, men det var
 ingen vidare nytta med. Utvänd-

Detta var "te vätte igen mylla"
och var nästan det enda väff, som
användes, då det i regel lyckades
bra. Om annan metod var "te
älte" eller "te kladdde igen milan".
Då ästes det mesta ofyllet av
kittis och genomdränktes vid
milans fot av vatten, så det blev
som en deg, som sen påfödes över
hela milans yta. Ofyllet mätte
då vara fullkomligt fritt från
kristall och andra främmande
ämnen, och milan tillhulades
noga. Vågen vidare vättning var
i regel ej behörlig. Ulfödelens
metod användes fullt så slökade
milan säkert, men det var mycket
mödelsammare att gå på detta
väff och på det fäint behörliga.

Endast om milan efter att
han veckrats upprejade åtgärder
ej ville släckas, tillgreps vis-
ningsmetoden. Hålen uttöms #
ur milan och släcktes med vatten

Det var oerhört arbetsamt att

på detta sätt riva en hel milan ^{utan järn}
och om kolen ^(veden) fingo ^{ligger oöfversta}
delarna de ^{mest} tunga ^{är medelstora} till de ^{kan}

best. Metoden tillgreps endast

i nödfall, när milan inte ville

släckas på annat sätt. Det kallas
för ~~en galems~~ ^{öfverändigt} or kolarna,

våra mejder att riva en mila

utan att ha försäkt annat sätt.

Den först nämnda metoden ^{anses}
~~vara~~ ^{vara} ~~att detta synes vara sått.~~

Menartikeln Skogsbrukning

—

2401
1907

Skogsvids föreningen fältskiftet
nr 10, 1907, framhålles svinningen
säm som alldeles förtäflig. Detta
anser jag vara misvisande, ty vid
svinning måste ju kolen futas en
elka gång [medan de såsom vid
slachning medelst kvävning endast
futas en gång, vid utkörningen nu
strogen] Därvid smelas mycket kol
vänder och bli till ingen nytta.

Det kan också lätt hända att ej all
eld i kolen släcks, utan det böjen
blirna i kolkörarna, så är det ett
synnerligen viktigt, smutsigt och
i öfrigt missasamt att vira. Det
är mycket mer lindrigt att använda
det förtä sätlet. Den nackdel kan
dock detta vinstämnda: bli vintens
kalle så sammanfuges sätlet och

bedlar tjäle, som inte är så lätt
att få bort sen. Men även med
denna olägenhet anses rimmningen
ofördelaktigare.

Nämnda folkskrift innehåller
även annat. 9 st. för "rikskult"
[se s.] talas om "bords tale" "gag-
runders var en så besynnerlig"
benämning förskammar "i rof sand.
"Manke ingenstans. På sid 10
talas om, att man lägger en kulle
på milan i många trakter men
författaren anser det onödigt. De
kalare, jag talat vid ante kullen
nådvändig för att milan skall
gå bra, likaså så småveden [se s.]
alltid använd och antas oför-
kamlig. Om denna nämns i svan-
amtaleds skrift inte alls. Vidare

säges, att man inte ska ha nötköt på ridarna. Utlåse försäkra först emot detta att nötköt är nöd- rändiga. Mycket annat, artikeln kunde vara att använda på. 1/2 Fårde på källa fast vid att en person som kolat varje år i över en mans- ålder i det som upptagit lördagen från en föregående generation och gjort nya vän kan räkna en mila har mycket lätt är i vetenskapligt utbildad skogsvårdsman. Jag tror att den vittnande skulle få mycket mindre kött i sin mila.)

Planten.

Det som berättas, att från i tiden hade man fant " [ring: fant] "

lågmylar, då veden lades i st. f.
~~skedd~~ ^{upplades} "konvales" och styllades

som en vanlig mila men ^{grändes} blev mycket
mindre och fyrkantig. En sådan
fant kändes i en ändan, var-
efter fothål eller större glergar
upptogs vid motsta ändan,
så det blev drag. I regel så kö-
barkat halva fanten bekvämt

tejt innan veden började koka.

⁵ ~~helt~~ ^{helt} ~~hög~~ ^{hög} ~~gång~~ ^{gång} ~~en~~ ^{en} ~~fant~~ ^{fant} ~~för~~ ^{för} ~~att~~ ^{att} ~~fa~~ ^{fa} ~~"känne"~~ ^{"känne"}
~~hå~~ ^{hå} ~~för~~ ^{för} ~~tiden~~ ^{tiden} ~~kändes~~ ^{kändes} ~~det~~ ^{det} ~~mågon~~ ^{mågon}
gång, att kalaras ^{na} ~~gås~~ ^{gås} ~~redning~~ ^{redning}
en fant för att få "känne"

att kända den riktiga milan med.

Var en fant kalar ut på några
dagar. Under gångna tiden var
dock "fante" mycket vanligare
att lämna av de fyrkantiga
kalkatras i motst, till de runda,

Nam visas i skogarna "å då säger
di ska vare gamle fantelätne".

(Utklämningen av halen.)

(På finkångspöcket fingo vän-
dorna lösgöra köra af halen nt
ofta jul, om milerna kunnit
hållas. Wän "Wän" höll en varit på kung,
så hade stycket å milan kunnit
flytta kammaren, så att det här
blev nått mycket arbat med att
spetta bort det gamla. Wäl benades
nu i kolsygret, och det fick int
komma för mycket stycke ibland,
så det var att röja och harka
med arborg vid utskivningen av
halen. De lottade sig såna Wäl

namn vittas i skogarna "å då säger
di ska vare gamle fantelotte".

(Utklämningen av hulen.)

(På firingsgårdet fingo barn-
derna läsa på "af hulen ut-
ofte jul, om milans kunnit
horna. "Vår hällen varit färdig",
så hade stycket å milans kunnit
fyrka kammor, så att det ~~hade~~
blev rätt mycket arbete med att
mycket lora stamma. "Hulen berades
nu i kolsugnar, och det fick inte
komma för mycket stycke ibland,
så det var att röja och kraka
med amang vid utgrävningen av
hulen. De lastade nyttarna pådes)

nu till bestämmt kalmarstagningsställe

Uthärningen av kalen

När milarna stacknat eller renat
har ofta, trettiondagen frige-^{F.}stignings-
godsets underlydande tjäna med att
hära ut sina kal. När hälden varit
stäng hade då stycket kunnit flyta
ändamligt, så att det nu blev mycket
arbete med att greta ^{med karkor} löv och hära
undan det namna. "Kalen ^{med karkor} ser ut, och
medlet stana kalsäll kasstads, de så
i kalslystarna, som sedan hädes till
det bestämnda kalmarstagningsstället.

Preparata

Medicin	1-5
Teothopæan.	5-8.
Medica tæces	8-11.
Medica statas	11-18.
Medica plækes	18-26
Æctæan	26-28
Uthæmnig ær statan	28-29